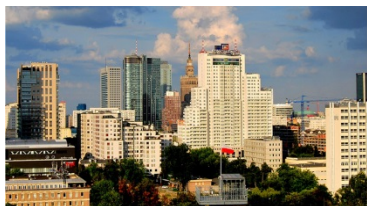

STUDIERESA POLEN & LITAUEN

26 - 31 OKTOBER 2013

RESERAPPORT

Warszawa, Polen
26 oktober - 29 oktober

Vilnius, Litauen
29 oktober - 31 oktober

Folk och Försvar vill öka kunskapen om och förståelsen för olika länders säkerhetspolitik. Därför genomför vi årligen två studieresor med deltagare från våra medlemsorganisationer, politiska partier, myndigheter och media. Under de senaste åren har resorna gått till bland annat USA, Georgien, Tyskland, Kina och Ryssland.

Hösten 2013 gick resan till Polen och Litauen. I denna rapport samlar vi delegationens intryck från resan.

OMSLAGSBILDER

Warszawa, Pjahr, Wikimedia commons

Vilnius, Julius, Wikimedia commons

INLEDNING

Lena Bartholdson

Historiska umbäranden, komplexa relationer med grannländer, besvärande energiberoenden, tydligt engagemang i och stora förhoppningar på både EU och Nato. Det finns en hel del som förenar destinationerna för höstens studieresa.

Syftet med resan till Polen och Litauen var att få en bättre inblick i och förståelse för dessa båda länders prioriteringar och ambitioner ur ett säkerhetspolitiskt perspektiv. Programmet innehöll möten med olika organisationer och departement, besök på parlamentet och samtal med akademiker och de svenska ambassaderna. Upplevelsen kompletterades av besök på museum och samtal i mer informella sammanhang. Följande reserapport redovisar deltagarnas intryck och iakttagelser under resan.

Folk och Försvar vill främja möten och diskussion mellan människor. En styrka med våra studieresor är blandningen av intresseområden samt yrkes- och organisationsbakgrunder. Det bidrar till givande diskussioner med breda perspektiv. Deltagarna på den här studieresan bidrog i högsta grad till god stämning och till att lyfta fram ett brett spektrum av frågor och infallsvinklar som berikade oss alla.

I utformandet och genomförandet av resan har Folk och Försvar haft ett mycket värdefullt samarbete med Sveriges ambassader både i Polen och i Litauen. Vi vill framföra ett stort tack till ambassadör Staffan Herrström, försvarsattaché Claes Nilsson och Monika Wcislek med kollegor på ambassaden i Warszawa. Vi vill även framföra ett stort tack till ambassadör Cecilia Ruthström-Ruin och försvarsattaché Tapani Mattus med kollegor på ambassaden i Vilnius. Tack vare deras hjälp blev programmet välmatat med många intressanta möten och perspektiv. Ytterligare ett varmt tack går till ambassadör Adam Hałaciński och försvarsattaché Artur Pierzynski på polska ambassaden i Stockholm samt ambassadör Eitvydas Bajarunas och ambassadråd Tomas Grabauskas på Litauens ambassad som bjöd in till förmöten på sina respektive ambassader före resan.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	3
Innehållsförteckning	4
Sammanfattning.....	5
Polen: Samhälle	6
Polens historiska bakgrund och dess betydelse idag.....	6
Notat och intryck om Polens ekonomiska utveckling	7
Polen: Säkerhet	10
Polens säkerhets- och försvarspolitik.....	10
Organiserad brottslighet	11
Polens energiproblem.....	12
Litauen: Samhälle.....	15
Historia	15
Ekonomisk utveckling	16
Inrikespolitiska läget	16
Faktorer som kan påverka samhällsutvecklingen.....	17
Litauen: Säkerhet.....	18
Säkert osäkert	18
Program.....	22
Deltagarlista	29

SAMMANFATTNING

Henrik Karlsson

Hösten studieresa gick till två länder starkt präglade av sin historia och sitt geografiska läge. Då var relationen till grannländerna sammankopplade med ockupation, frihetskamp och två världskrig. Nu är läget annorlunda. Under vår resa mötte vi två länder från det forna öst som de senaste 20 åren blickar västerut. Utvecklingen i länderna går fort och sedan medlemskapen i EU och Nato har de stärkt sin roll – och i dessa två grundvalar vilar ländernas tilltro och säkerhet.

Men även om fokus för fortsatt utveckling ofta hamnar i väst är det östliga partnerskapet och relationen till Ryssland av mycket stor vikt. Som handelspartner och nära granne är utvecklingen i Ryssland oroande – men slutsatserna i de båda länderna handlar på kort sikt mer om stärkt dialog och fortsatt handelsutbyte snarare än militära hot.

Omställningen från då till nu syns inte minst när det kommer till infarktstrukturella behov och satsningar. I Polen handlar utmaningarna om miljö- och klimatmål och i Litauen energi. Gemensamt för dessa utmaningar är dock att de båda länderna har en uttalad och stark politisk vilja om förändring men att genomföra denna kommer att kräva såväl stora investeringar som tid. Stödet från EU kommer att vara centralt för att de båda länderna kommer att nå framgång i dessa frågor.

Ländernas geografiska läge skapar möjligheter att föra samman öst och väst. Men det skapar också stora utmaningar. För den organiserade brottsligheten är de viktiga transitländer och kampen mot denna kräver samarbete över nationsgränserna.

Tidigare en del av öst - nu en del av väst. Men med nära band till historien. Vi mötte två länder med stora ambitioner och med en stark vilja att bli inkluderade i det internationella sammanhanget. Med en realists tålmod och beslutsamhet är det inte otroligt att de båda, om än med olika tidshorisont, allt mer kommer att få ett reellt inflytande över EU och Nato – inte minst i relationen med Ryssland.

POLEN: SAMHÄLLE

Karlis Neretnieks, Anders Rune, Olof Erixon

POLENS HISTORISKA BAKGRUND OCH DESS BETYDELSE IDAG

Polen präglas av sin historia. Landet har under hela sin moderna historia varit inträngt mellan två mäktiga grannar, Tyskland och Ryssland. Från att ha varit en stormakt under 1500 och 1600-talen delades Polen mellan sina grannar under slutet av 1700-talet. Under hela 1800-talet existerande inte Polen som stat. Först efter första världskriget återskapades Polen. Det andra världskriget var förödande för landet, såväl när det gäller skador som följd av strider på landets territorium som den systematiska terror som bedrevs av såväl Nazityskland som Sovjetunionen.

Tiden från andra världskrigets slut fram till kommunistregimens fall 1989 präglades av olika perioder av mer eller mindre hårdhänt sovjetisering. I många stycken var dock Polen det land i Östeuropa som bäst lyckades bevara sin särart, bl a genom att den katolska kyrkan behöll en stark roll i samhället och att kollektiviseringen av jordbruket inte genomfördes fullt ut. Det kan vara två av anledningarna, tillsammans med en stark nationalkänsla grundad på historiska erfarenheter, till att frigörelseprocessen startade tidigare i Polen än i andra länder i det dåvarande östblocket. Redan 1980 skapades en oberoende fackföreningsrörelse, Solidaritet, som visserligen förbjöds efter några år men som ändå hade ett starkt inflytande på den politiska utvecklingen fram till de första fria valen 1989.

Polens anslutning till EU och NATO måste ses i detta historiska perspektiv. Polen ligger där det ligger, man måste hitta sätt att balansera grannarnas eventuella maktambitioner. Förhållandet till Tyskland är idag tämligen oproblematiskt, man tillhör samma internationella sammanslutningar, EU och NATO, och har ett omfattande samarbete inom alla väsentliga områden, militärt, ekonomiskt och socialt. Dock, minnena från andra världskriget lever kvar varför förhållandet kanske mer skall ses som ett resonemangsäktenskap, grundat på respekt och ömsesidiga intressen, än ett grundat på äkta kärlek.

Förhållandet till Ryssland är mer komplicerat då de styrs av såväl historiska erfarenheter, närtida minnen av kommunisttiden som av en misstänksamhet gentemot dagens Ryssland. Rysslandspolitiken är därför en komplicerad balansakt mellan flera olika komponenter. Det långsiktiga målet är att integrera Ryssland med Europa – det kräver ekonomiskt samarbete och dialog. Man vill förhindra att tidigare sovjetrepubliker knyts alltför nära Ryssland igen - det innebär att man aktivt arbetar för att t.ex. Ukraina och Moldavien skall knytas närmare EU. Dessutom, för att gardera sig mot negativa händelseutvecklingar stärker man sitt eget militära försvar och gör stora ansträngningar för att sätta polsk, eller snarare östeuropeisk, säkerhet på såväl NATO:s som EU:s agenda. Ett intryck är att Polen efter mer än tjugo års ansträngningar att integrera sig i västsamarbetet nu, en aning missmodigt, insett att inte ens detta lär utgöra en evig garanti för nationens bestånd som självständig stat.

Som det framgår av det ekonomiska avsnittet nedan så tittar Polen framåt. Institutioner som spelade en stor roll i övergången från en totalitär stat till en västerländsk demokrati, t ex kyrkan och Solidaritet, spelar idag en tämligen undanskymd roll i det politiska livet. Detta innebär dock inte att historien är glömd – den finns där, och måste tas med som en viktig faktor när vi ser på Polen som granne och samarbetspartner.

NOTAT OCH INTRYCK OM POLENS EKONOMISKA UTVECKLING

Polen genomgår en omfattande modernisering med positiva effekter på ekonomin och landet är med sin relativa storlek befolkningsmässigt också det land som ökar mest i tyngd bland medlemsländerna. Ett allmänt intryck är att dess ekonomi alltmer tar plats och får en stadigt ökad betydelse inom EU. Vid vårt besök betonade flera personer att Polen var det enda EU-land som uppvisat en positiv tillväxt även under den senaste finans- och statsfinansiella krisen, som ju haft stora negativa konsekvenser på andra håll i Europa. Därmed inte sagt att finanskrisen haft stor negativ påverkan också på Polen och Polens ekonomi. Exempelvis minskade produktionen i tillverkningsindustrin även i Polen 2008, men redan under 2009 och framåt var man tillbaka i tillväxt.

Polens framgångar de senaste 15 åren har varit påtagliga både i absoluta tal och jämfört med andra länder inom Europa. BNP-tillväxten har varit hög och särskilt investeringarna har ökat. Det gäller såväl inhemska som de med EU-stöd och direktinvesteringar från andra länder. Enligt uppgift är numera Polen nummer 4 inom Europa som mottagare av investeringar från utlandet. Polen uppges även vara det medlemsland som tar emot mest stöd från EU:s struktur- och sammanhållningsfonder. I Polen investeras det och konkurrenskraften ökar då kostnaderna för arbetskraft är gynnsam, inte minst beaktat den goda kombinationen av ökad produktivitet och en överlag arbetsvillig befolkning.

Räknat i antalet innevånare är Polen nummer sex i EU, och ambitionen att tillhöra dess sex viktigaste medlemmar är tydlig, för att inte säga övertydlig. Det senare ger intryck av att man i många fall tycks mena att Polen inte riktigt har den position man faktiskt förtjänar. Polen tar dock stadigt in på de övriga stora ekonomierna i Europa, vilket lär påverka relationerna framöver. När det gäller relativ betydelse kan Polens betydelse som tungviktaren bland de mer nytillkomna medlemsländerna visa sig än viktigare. Ett tecken att notera är att handeln de nya medlemmarna sinsemellan växer betydligt snabbare jämfört med handeln med EU i övrigt.

Som sig bör i ett land under uppbyggnad och där det investeras har Polen under lång tid haft ordentliga underskott i utrikeshandeln sammantaget. Gapet har dock på senare tid kraftigt minskats och vänts till ett överskott i år.

Även om intrycket i dagsläget är att en Euroanslutning inte står på den politiska dagordningen, och det inte minst i perspektivet av finaskrisens fortsatta effekter, så är det mycket som talar för en framtida anslutning. Polen ligger väl till (jämfört med andra) vad gäller Maastrichtkriteriernas krav på bl.a. begränsningar av statskuld, budgetunderskott och prisstabilitet. Inflationen har visserligen varit relativt hög (2 - 4 procent per år) under lång tid men är i år (liksom mer allmänt i Europa) snarast väl låg eller som senast knappt 1,4 procent i årstakt i september.

Till den mer dagsaktuella bilden av ekonomin hör att tillväxten i Polen bromsat upp. BNP tillväxten ligger runt endast en procent i år och investeringarna minskar. Takten nedåt i investeringarna är dock mer begränsad jämfört med senast under svackan 2011 och

huvudförklaringen till den tröga tillväxten är en stagnerad privat konsumtion. Den mer dagsaktuella bilden av Polens ekonomi kan mer hänföras till den allmänt sett fortsatt svaga konjunkturen i EU och internationellt. Strukturellt lär Polens påtagliga framgångar fortsätta.

Två utmaningar för Polen som togs upp under vårt besök, utöver energi och miljöfrågorna, är att hantera en åldrande befolkning och vad gäller näringslivet en låg innovationsgrad.

POLEN: SÄKERHET

Klas-Henrik Gustafsson, Hans Arvidsson, Jan Kinnander, Anne-Marie Pålsson

POLENS SÄKERHETS- OCH FÖRSVARSPOLITIK

Polen bygger sin säkerhets- och försvarspolitik dels på ett kollektivt skydd genom medlemskap i EU och Nato och dels genom att bygga upp ett eget starkt försvar. Bakgrunden till denna dubbla säkerhet är troligen historiskt betingad efter erfarenheterna från andra världskriget då man upplevde sig svikna av sina allierade. Polen strävar efter att få ihop EU: s och Natos säkerhetsstrategier som man vill skall vara global.

Polen satsar med europeiska mått mätt relativt mycket på försvaret. Man har fattat ett långsiktigt beslut om att försvarsbudgeten ska ligga på minst 1,95 % av BNP och har en bred politisk enighet kring detta. Både medlemskapet i EU och Nato och satsningen på försvaret uppfattas också ha ett brett folkligt stöd. Vidare betonar man betydelsen av regional samverkan där bla Weimarsamarbetet och det östliga partnerskapet uttrycks som mycket viktiga.

Precis som Sverige har Polen skiftat militärt fokus från att ha varit inriktad mot internationella insatser till en större tyngdpunkt på territoriellt försvar. Man strävar också efter att påverka Nato för att organisationen i större omfattning ska arbeta med artikel 5 frågor, det vill säga kollektivt försvar. Denna strävan tar sig också uttryck i att Polen hade en ledande roll i den nyligen genomförda Nato-övningen "Steadfast Jazz" och bidrar med hälften av övningens ca 6000 deltagare.

Två större frågor verkar dominera utvecklingen inom polsk försvarspolitik; dels reformeringen av den polska försvarsmakten, dels moderniseringen och konsolideringen av polsk försvarsindustri.

Den polska försvarsmakten har ett omfattande moderniseringsprogram där de tre områden som är högst prioriterade är ett nytt missilförsvar, satsningar på arméns rörlighet med nya fordon, fartyg och helikoptrar och slutligen satsningen på nya informationssystem.

Man strävar efter att gå från ett förhållande mellan modern och gammal materiel på 30/70 till ett läge år 2022 på 70/30. Reformen genomförs också i ledningsstrukturen där ledningarna för försvarsgrenarna slås ihop till en gemensam ledning.

Försvarsindustrin står också inför stora utmaningar där man försöker modernisera och slå ihop ett antal företag och göra industrin mer konkurrenskraftig. Industrin har idag en mycket liten del export på endast några procent. Det är leveranserna till polska försvaret som håller uppe produktionen. Polen värnar hårt den egna industrin och uppfattar sig ha blivit lurad av tidigare anskaffningar från utlandet där motköpsaffärer och samarbeten inte blivit av i den omfattning man förväntat sig.

Även om Polen stärker sitt försvar är inte synen att Ryssland utgör ett direkt hot. Man säger sig ha både kunskap och förståelse för hur grannlandet tänker. Man menar att ryssarna respekterar styrka och att militär styrka både skapar stabilitet och verkar avskräckande för olika typer av angrepp. Efter att ha haft nära förbindelser mellan de bägge länderna under hela efterkrigstiden och det kalla kriget kan man mellan raderna ana en viss oro för utvecklingen i Ryssland.

ORGANISERAD BROTTSLIGHET

Värdet av den svarta ekonomin inom EU uppskattas till mer än två biljarder euro, motsvarande 10-30 % av BNP. I Polen uppskattas andelen till 26 %, man ligger därmed relativt högt inom EU. Härigenom finns en inte oväsentlig grund skapad för utveckling av organiserad brottslighet.

Knarktillverkning och cigarettförfalskning är de två områden i Polen där den organiserade brottsligheten är störst. Bara cigarettsmugglingen, ofta transiterad genom Litauen och Polen till Västeuropa, uppskattas kosta EU-länderna tio miljarder euro om året.

ABW, Byrån för inre säkerhet, ansvarar sedan 2002 inte bara för kontraspionage och terrorism utan även för att bekämpa organiserad brottslighet. Tyvärr fick vi under vår studieresa i Polen inte möjlighet att träffa någon representant därifrån eller ifrån andra AWB närstående myndigheter. Men vi fick en omfattande dragning avseende

”Baltic Sea Task Force”, ett gränsöverskridande samarbete med återkommande ledningsnivåmöten och gemensamma, operativa insatser mot grov organiserad brottslighet. Ingående i denna gruppering är bland andra såväl svenska som polska polisiära och andra resurser.

Frontex, EUs gränsskyddsmyndighet, har sitt säte i Warszawa. Anledningarna är dels den roll Polen har som transitland för smuggling (se ovan), dels är Polen sista utposten i öster inom Schengen.

POLENS ENERGIPROBLEM

De energipolitiska utmaningar som Polen står inför är av två slag: beroendet av Ryssland och beroendet av kol. Inget av dessa kan sägas hänga samman med den politik som dagens makthavare för, utan är en följd av Polens historia och geologiska egenskaper.

Polen äger ingen vattenkraft att tala om (bara 0,2 procent av energitillförseln kommer från vattenkraft) men är däremot rikt på kol. Vad vore då naturligare i industrialismens barndom än att bygga sin ekonomi på de rika koltillgångarna?

Att detta energislug skulle hota mänskligheten var inte känt när kolkraften byggdes ut. Därför finns nu gruvorna, kraftverken och den infrastruktur som behövs för att förse människor och företag med kolbaserad energi. Att skrota dessa anläggningar innan deras ekonomiska livstid är slut är samma sak som att kasta bort betydande värden.

Svårt för ett rikt land, men nästan omöjligt för ett fattigt land som Polen med en BNP/capita som ligger på en 1/4 av den svenska.

Det är i skenet av detta som Polens motstånd till EU:s energipaket ska ses. Enligt 20-20-20 paketet är målet att minska utsläppet av växthusgaser med 20 procent, öka andelen förnybar energi med 20 procent och effektivisera energianvändningen med 20 procent fram till 2020.

Den punkt i paketet som är mest utmanande för Polen är den första. I själva verket innebär den en så långtgående omställning av det polska

energisystemet att den närmast ter sig orealistisk. Polen är till 95 procent beroende av fossil energi. År 2002 stod kol för 62 procent av energitillförseln, olja för 23 procent, naturgas för 11 procent och förnyelsebara för knappt 5 procent och energimixen är i stort sett densamma idag.

Inte så att polackerna förhåller sig passiva till utmaningen – långtgående planer på byggandet av två kärnkraftverk finns – men tidsfaktorn är viktig. Energiinvesteringar är inte bara långsiktiga i sin användning utan tar i allmänhet mycket lång tid att genomföra. Först tidigast 2024 beräknas sålunda det första kärnkraftverket kunna tas i bruk.

Den andra utmaningen ligger i det ryska beroendet. Den gas som Polen konsumerar kommer nästan i sin helhet från Ryssland via ledningar över Vitryssland. Beroendet av rysk gas har förklaringar i Polens historia. På 60-talet när den storskaliga utbyggnaden av den ryska gasen inleddes ingick Polen i den sovjetiska intressesfären. På så sätt kom Polen att länkas samman med unionens alla delar via de gasledningar som då anlades.

Problemet med det ryska beroendet ska inte bara ses i termer av att det är just Ryssland som är huvudleverantör – ett ensidigt beroende till en leverantör är alltid ett problem. Det sätter köparen i en förhandlingsmässigt svag position.

Det starka beroendet av rysk energi söker Polen bryta på olika sätt. Utökad lagringskapacitet är ett. Ett annat är planerna på en terminal i Swinoujscie för att ta emot flytande gas från bl a Qatar och ökad ledningskapacitet till Tyskland och Tjeckien. Men även dessa projekt kräver stora och dyrbara investeringar i ny infrastruktur.

Från polsk sida är målet att öka den egna utvinningen av gas. Det minskar både beroendet av Ryssland och minskar utsläppet av växthusgaser. Metoden för att åstadkomma detta är utvinning av skiffergasen som Polen är rikt på. Internationella aktörer har bjudits in och ett stort antal borrhörsök har gjorts. Dessa har emellertid än så länge inte lett till någon utvinning.

Förhoppningarna är dock stora från polsk sida. Tekniken har utvecklats snabbt och under normala energipriser är skiffergas kommersiellt lönsam att utvinna. Där är vi inte idag. Kolpriserna har pressats ner till

mycket låga nivåer som följd av att USA ökat sin utvinning av skiffergas. Det har lett till att det amerikanska kolet nu dumpas på världsmarknaden.

Polen pressas sålunda från två håll - det ansträngda ekonomiska läget och de låga kolpriserna. Slutsatsen är därför att beroendet av Ryssland kommer att bestå under lång tid framöver.

LITAUEN: SAMHÄLLE

Runar Viksten, Mikael Holm, Björn Sola

HISTORIA

Under trycket av Tyska orden kom de olika Litauiska stammarna att sluta sig samman. Litauen blev därför under medeltiden en stormakt i nuvarande Östeuropa. Faran från Tyska orden gjorde att Litauen närmade sig Polen och de båda länderna hade i praktiken under lång tid befunnit sig i personalunion när länderna formellt förenades genom unionen i Lublin 1569. Avogheten mot Polen var tidvis stark. Genom Polens delningar under slutet av 1700- talet kom delar av Litauen att avträdas till Ryssland. På 1800-talet började en stark Litauisk vilja till självständighet att växa fram.

Under första världskriget ingick Litauen som en del i det ryska tsarväldet. Området ockuperades av tyska trupper. I februari 1918 utropade Litauen sig som en självständig stat som alltså kom att pånyttfödas ur första världskriget. Det komplexa förhållandet till Polen visade sig genom att Polen i olika omgångar gjorde anspråk på Vilnius med angränsande områden, och huvudstaden i det nybildade Litauen flyttades till Kaunas. Först i början av andra världskriget återbördades området till Litauen varvid Vilnius på nytt blev huvudstad. Samtidigt, som en följd av Molotov-Ribbentroppakten, omdanades Litauen under sovjetisk ockupation till Litauiska socialistiska sovjetrepubliken. I juni 1941 intog tyska trupper Litauen. 1944 var det dags för Sovjetunionen att på nytt ockupera landet, och Litauen blev en del av Sovjetunionen, Litauiska SSR. Detta varade fram till den 11 mars 1990 då Litauen, i samband med Sovjetunionens upplösning, som första land lämnade unionen och åter blev en självständig stat.

Landet har varit hårt drabbat av både den tyska och de sovjetiska ockupationerna. Den 29 mars 2004 blev Litauen medlem i Nato, och den 1 maj 2004 blev landet medlem av EU. Mot bakgrund av historien är det lätt att förstå landets stora förhoppningar på att dessa allianser ska vara en garant för landets fortsatta frihet och utveckling. När man studerar förhållandena i dagens Litauen bör man även ha i minnet landets genom historien komplexa förhållande till Polen.

EKONOMISK UTVECKLING

Litauen hade åren 2004 - 2007 en ökande tillväxt på strax under 8%. Sedan kom finanskrisen. 2009 kom det stora fallet. Tillväxten försvann helt och BNP minskade med nästan 15%. För att lösa detta blev man tvungen att minska utgifterna i den offentliga sektorn rejält. Lönerna minskades med 20-30% och de offentliga utgifterna skars ned med 30%. Än idag känner man av de konsekvenser detta ledde till. Sverige hade som en jämförelse 2010 en BNP per capita som var nästan fem gånger större än Litauens. Efter en satsning på export och offentliga nedskärningar lyckades man vända den ekonomiska krisen, och redan 2010 hade man tillväxt igen, även om den var ytterst liten. De senaste åren har den ekonomiska tillväxten negativt påverkats av ökade energipriser och nedstängningen av kärnkraftverket Ignalina.

INRIKESPOLITISKA LÄGET

Litauen har ännu inte riktigt etablerat politiska partier med sådan stabilitet som vi är vana vid i Sverige. Det skapas och omskas nya partier relativt ofta, kända ansikten är det som mer profileras än vilken typ av politik partiet ifråga driver. Ett exempel på detta är Fosterlandsförbundet som 1996 fick 40% i valet men 2001 endast fick 8.6%. Efter vissa misslyckade koalitioner gick de 2008 ihop med Litauiska nationella unionen och Litauiska kristdemokraterna och bildade sedan koalitionsregering. Valet hösten 2012 blev en seger för Litauens vänsteropposition, som återkom till regeringsmakten efter fyra år av budgettätstramningar under högerregeringen. Socialdemokraternas ledare Algirdas Butkevičius utsågs till premiärminister för en fyrpartikoalition. Regeringens målsättning är att minska fattigdomen på landsbygden, bromsa emigrationen och befolkningsminskningen samt lösa frågorna kring ny litauisk kärnkraft och beroendet av rysk gas.

FAKTORER SOM KAN PÅVERKA SAMHÄLLSUTVECKLINGEN

Globaliseringen ses inte särskilt positivt i Litauen. Familjen är kärnan i den sociala strukturen. Det är inte ovanligt att tre generationer bor tillsammans. Folkhälsan försämrades och medellivslängden sjönk under 1990-talet.

Även hälso- och sjukvården försämrades under den ekonomiska nedgången. Vården är idag decentraliserad och relativt väl utbyggd, men de ekonomiska resurserna är knappa och lönerna låga. Det är vanligt att patienter betalar tacksamhetsgåvor/mutor till läkare för att få snabbare och bättre vård. I Litauen är fattigdomen utbredd, särskilt på landsbygden, och inkomstskillnaderna är stora.

Det finns en välbärgad affärselit i Vilnius och andra större städer, medan de flesta invånare arbetar för låga löner. Litauens fattigpensionärer tillhör de sämst lottade grupperna i hela EU.

Utvandring dränerar Litauen, slussarna öppnades för snart tio år sedan, när Litauen gick med i EU. Sedan dess har befolkningen på pappret minskat med nästan 430 000 personer. Inofficiellt är siffran ännu högre. Utvandringen är samtidigt en ventil för social misär. Utan migrationen skulle Litauen ha haft en arbetslöshet på 18–20 procent i stället för 12. Vidare genererar utvandrarerna inkomster och investeringar. 2012 blev inkomsten från utvandrarerna 1 miljard euro, cirka 4 procent av landets BNP.

Traditionellt har familjen och den katolska tron varit grunden i det sociala livet. Även om religionens roll har försvagats på senare år, trädde en ny lag i kraft 2010 som slår fast att det är skadligt att främja annan syn på familjen än grundlagens, det vill säga att äktenskap endast kan ingås mellan en man och en kvinna. Bland yngre invånare har synen på familjen liberaliserats, giftermålen minskar i antal, skilsmässor är vanliga och de ensamma mödrarna är många.

LITAUEN: SÄKERHET

Fredrik Lundgren, Stefan Klawitter, Bo Pellnäs, Carin Kaunitz

SÄKERT OSÄKERT

Alla länder i Baltikum upplever sig ha en utsatt säkerhetspolitisk situation bland annat på grund av närheten till grannlandet Ryssland, som upplevs utvecklas på ett osäkert sätt. Även om det inte föreligger ett omedelbart militärt hot finns frågetecken om hur framtiden kan bli.

Av de tre baltiska staterna är Litauen geopolitiskt mest utsatt p.g.a. gränsen till Kaliningrad, vilken medför att man blir direkt berörd av eventuella ryska försök att framtvunga eller erövra en korridor till området. Den utsatta situationen blir inte bättre av att Litauen inte har tillräckliga resurser för att ensamma kunna möta en eventuell militär krissituation. Litauen drabbades hårt när den ekonomiska krisen slog till och har tvingats skära ner på försvaret.

Hur mycket man är beredd att satsa framöver är otydligt och osäkert. Visionen är att uppfylla de av Nato stipulerade två procenten av BNP i försvarsanslag till 2020, men man ligger för närvarande snarare på 0,7 % av BNP. Med de anslagsökningar som nu görs är det mer realistiskt att tro på en satsning på ca 1 % år 2020. Konsekvensen är att Litauen förblir sårbar. Landet har utbildning i civilt försvar för elever i skolorna men den militära kraften baseras på dåligt utrustat hemvärn och sju markstridsbataljoner. Dessa bataljoner är utrustade med mycket gammal materiel, tidigare skänkt av Sverige. Detta faktum, samt att man bara disponerar en enda 10,5 cm haubitsbataljon, gör att man endast kan genomföra kortvarig, begränsad försvarsstrid från en tidigt intagen utgångsgruppering.

Det nedlagda kärnkraftverket Ignalina är ett bekymmer för lång tid framöver och binder militära resurser till sitt skydd. Av de två luftvärnsbataljoner som disponeras är det sannolikt bataljonen med gamla 40 mm luftvärnskanoner m/48 som skyddar Ignalina.

För att klara en militär krissituation behöver Litauen tillförd hjälp utifrån och denna måste tillföras snabbt och troligen innan en konflikt

övergår i våldsanvändning. Insikten om detta återspeglas i Litauens uttalande tilltro till Nato och ytterst USA, som den starka parten i NATO. USA har stabsofficerare på plats (15 man) i Litauen samt genomför på egen hand och utanför Natos europeiska kommandostruktur fältövningar och rekognoseringar på litauisk mark.

Litauen ser USA som den yttersta säkerhetsgaranten, även om EU och grannländerna också är del av säkerhetsstrategin. USA:s intresseförskjutning från Europa till Asien gör att Litauen ser mycket positivt på ett fortsatt och utökat försvarssamarbete såväl med sina grannländer som inom EU-strukturen och Litauen prioriterar själv fortsatt integration i EU:s och NATO:s strukturer.

Ett exempel är skapandet av en gemensam polsk-litauisk-ukrainsk brigad, där syftet initialt var att hjälpa Ukraina in i NATO. Ukraina har därefter delvis ändat inställning och är inte längre lika positiv till NATO-medlemskap. Samförståndsavtal (MOU) kanske skrivs under nästa år om inte Ukraina blockerar uppgörelsen. Budget diskuteras och där finns mindre friktioner i kostnadsdelningen, som troligen kan lösas. Samarbetet med Sverige och övriga nordiska länder ses som mycket värdefullt där Litauen bland annat deltar med personal till NBG 2015 (Nordic Battle Group).

Förutom försöken att stärka operativ militär förmåga söker Litauen även stötta en stabil regional situation. Litauen verkar aktivt för att stödja demokratiserings- och utvecklingsprocesser i de postsovjjetiska staterna Armenien, Azerbajdzjan, Vitryssland, Georgien, Moldavien och Ukraina. En stabil och demokratisk utveckling i dessa länder anses stärka Litauens säkerhet.

Ett exempel på detta är det östliga partnerskapet som behandlades vid EU-toppmötet i Vilnius och att det var den största multilaterala politiska händelsen under Litauens EU-ordförandeskap.

Förhållandet till Ryssland är komplicerat av flera skäl, bland annat på grund av energifrågan. Litauens sårbarhet beror inte bara på en bristande militär förmåga, utan även bland annat på det egna totala beroendet av importerad energi, i huvudsak gas från Ryssland. Litauen får betala ett högre pris för gasen än andra europeiska länder. Dessutom är Litauen sårbart både för prisändringar och störningar i tillförseln, vilka kan ske oavsiktligt eller avsiktligt av politiska skäl. Landet har därför utarbetat en nationell strategi för sin

energianvändning med målet att bli oberoende till år 2020. Med oberoende avses frihet att kunna välja och helst styra källan till energiförsörjningen, att kunna vara internationellt konkurrenskraftiga och att ha en hållbar utveckling.

Litauen har brist på egna energikällor och stängningen av det enda kärnkraftverket, Ignalina, har lett till att landet inte kan tillgodose det egna energibehovet till konkurrenskraftiga priser. Det litauiska el- och energinätet är inte sammanlänkat med övriga Europas varför energi enbart kan importeras från ett fåtal externa leverantörer och länder. Landet har därför i sin strategi att försöka bli en del av den europeiska energimarknaden, vilket de satsar på ska ske genom infrastrukturellt samarbete med i första hand Polen (LitPol Link och gasledning) och Sverige (NordBalt) samt utveckling av en regional elmarknad och stöttning av implementeringen av EU:s tredje energipaket. Dessutom vill Litauen bygga en LNG-terminal (Liquefied natural gas) i Klaipeda, ersätta det nedlagda Ignalina med ett nytt kärnkraftverk i Visaginas och öka användningen av förnybara källor. Även om tyngdpunkten tydligt finns i att få tillgång till energikällor över huvudtaget finns även energieffektiviseringsåtgärder med i strategin. En mycket stor utmaning för Litauen är finansieringen av omvandlingen av energisektorn, där mycket omfattande infrastrukturella satsningar måste göras. Även om EU har tillskjutit medel och fortsätter med det är det svårt att se att landet kommer klara sin målsättning, i alla fall till 2020.

Litauen har inte bara utmaningar med den yttre säkerheten, även den inre står inför problem. Den organiserade brottsligheten i landet präglas av att landet är ett transitland för illegala varor med en över 1000 km lång EU-gräns. Varorna är exempelvis tobak, narkotika och människor (trafficking för prostitution samt flyktingsmuggling) med måldestination Västeuropa och inte sällan Sverige. De brottsliga nätverkens karaktär skiljer sig något från den svenska bilden av MC-gäng eller förortsbaserade geo-etniska grupperingar. De litauiska nätverken utgörs oftast av "kompisgäng" som organiserar sig i mindre skala men med hög dynamik med inriktning på brottslig verksamhet.

En ny lag som ger myndigheterna utökade verktyg för brottsbekämpning trädde i kraft den 1 januari 2013. Bland dessa verktyg återfinns metoder som infiltration och brottsprovokation genom fejkade köp och imitation av brottsling. Generellt sett är kampen mot korruption viktig för landet och dessutom fokuseras

brottsbekämpningen specifikt mot fem områden: trafficking, cyberbrott, skattebrott, narkotika och tillgångsbrott, ex rån och stöld. Fokuseringen, i kombination med myndighetssamverkan och gränsöverskridande samarbeten, medför att Litauen knappast utgör någon frizon för organiserad brottslighet.

PROGRAM

LÖRDAG 26 OKTOBER	
18:55	Avresa från Arlanda, Stockholm
20:35	Ankomst Frédéric Chopin Flygplatsen, Warszawa
21:30	Incheckning på hotell <i>Rezydencja Belweder Klonowa Flory 2, Warszawa</i>

SÖNDAG 27 OKTOBER	
09:00	Introduktion av studieresan <i>Sveriges ambassad i Warszawa Bagatela 3, Warszawa</i>
10:00	Introduktion till Polens försvars- och säkerhetspolitik <i>Sveriges ambassad i Warszawa Bagatela 3, Warszawa</i> 10:00 Fika 10:30 Föredrag och diskussioner med ambassadör Staffan Herrström och Claes Nilsson, försvarsattaché.
12:00	Lunch <i>Restauracja Bagatela Bagatela 12</i>
13:30	Guidad stadsvandring i Warszawa 13:30 Guidad tur i Warszawa

	15:30 Warsaw Uprising Museum
18:00	Gemensam middag <i>Podwale Piwna Kompania Podwale 25, Warszawa</i>

MÅNDAG 28 OKTOBER

09:00	Möte med Polish Institute for International Affairs, PISM <i>Sveriges ambassad i Warszawa Bagatela 3, Warszawa</i> Marcin Terlikowski <i>Acting coordinator of the International Security Programme</i> Łukasz Kulesa <i>Head of Non-Proliferation and Disarmament Programme</i> Wojciech Lorenz <i>Senior research fellow in the International Security Programme</i> Lidia Puka <i>Senior research fellow in the Energy Programme</i>
11:00	Besök vid Centre for Eastern Studies <i>Centre for Eastern Studies Koszykowa 6A, Warszawa</i> Olaf Osica, Dr <i>Direktör vid Centre for Eastern Studies</i> Justyna Gotkowska <i>Forskare vid Centre for Eastern Studies</i>
12:30	LUNCH <i>Ristorante & Caffè Balgera</i>

	Koszykowa 1
13:30	<p>Seminarium vid Sveriges ambassad i Warszawa</p> <p><i>Sveriges ambassad i Warszawa Bagatela 3, Warszawa</i></p> <p>13:30 <i>National Security Bureau (BBN)</i></p> <p>Czeslaw Juzwik Dominik Jankowski</p> <p>14:00 <i>Ministry of National Defence</i></p> <p>Piotr Pacholski <i>Vice Director of the International Security Policy Department</i></p> <p>15:30 <i>Ministry of Foreign Affairs (MSZ)</i></p> <p>Michal Czyz <i>Europe Policy Department</i></p> <p>Marcin Zochowski <i>Eastern Department</i></p> <p>16:15 <i>The Casimir Pulanski Foundation</i></p> <p>Zbigniew Pisarski</p>
19:00	<p>Middag med inbjudna gäster vid Sveriges ambassad i Warszawa</p> <p><i>Sveriges ambassad i Warszawa Bagatela 3, Warszawa</i></p>

TISDAG 29 OKTOBER

09:00	Besök hos Polish Defence Holding
10:00	<p>Besök vid Natolin European Centre</p> <p><i>Natolin European Centre</i></p>

	<p>Nowoursynowska 84</p> <p>Marek Cichocki, Dr Forskningschef vid Natolin European Centre</p>
11:30	<p>Summering av intryck</p> <p><i>Sveriges ambassad i Warszawa</i> Bagatela 3, Warszawa</p>
12:30	<p>Lunch</p> <p><i>Rozana Restaurang</i> Chocimska 7</p>
14:00	<p>Resa till Vilnius</p>
19:00	<p>Mottagning vid den svenska ambassaden tillsammans med EU-nämnden</p> <p><i>Sveriges ambassad i Vilnius</i> Didzioji g. 16</p>
21:00	<p>Incheckning på hotell</p> <p><i>Hotell Artis</i> Liejyklos Str. 11/23</p>

ONSDAG 30 OKTOBER

08:15	<p>Besök vid Seimas, Försvars och säkerhetspolitisk kommitté</p> <p><i>Litauens parlament Seimas</i> Gedimino ave. 53</p>
10:30	<p>Möte med Försvarsdepartementet</p> <p><i>Konferensrum, Hotell Artis</i> Liejyklos Str. 11/23</p> <p>Kristina Šapkinaitė</p>

	<i>Head of System Development Division at Defence Policy and Planning Department</i>
11:30	<p>Möte med Energidepartementet</p> <p><i>Konferensrum, Hotell Artis Liejyklos Str. 11/23</i></p> <p>Žygimantas Vaičiūnas <i>Adviser of the Minister, Ministry of Energy</i></p>
12:30	<p>Introduktion till Litauens försvars- och säkerhetspolitik</p> <p><i>Konferensrum, Hotell Artis Liejyklos Str. 11/23</i></p> <p><i>Föredragning och diskussioner med förste ambassadsekreterare Pascal Restel och Tapani Mattus, försvarsattaché.</i></p>
13:15	<p>Lunch</p> <p><i>Hotell Artis Liejyklos Str. 11/23</i></p>
14:00	<p>Studiebesök vid State Border Gard Service</p> <p><i>Medininkai</i></p> <p><i>14:45 Presentation av State Border Guard Service</i></p> <p>Donatas Škarnulis <i>Deputy Head of Criminal Control Organisation board of State Border Guard Service</i></p> <p>Rimantas Karpavičius <i>Deputy Head of Boarder Control Organisation of State Border Guard Service</i></p> <p><i>15:15 Presentation av Medininkai gränskontroll</i></p> <p>Vygandas Paigozinas <i>Deputy Director of Customs department under the Ministry of Finance</i></p> <p>Šarūnas Ramanauskas</p>

	<p><i>Head of Customs Control Organisation Division, of Customs department under the Ministry of Finance</i></p> <p>15:45 Studiebesök vid gränskontrollen</p>
18:30	<p>Middag</p> <p><i>The Old Green House</i> <i>L. Stuokos- Gucevičiaus g. 5</i></p>

TORSDAG 31 OKTOBER

08:20	<p>Besök vid Premiärministerns kansli</p> <p>09:00 <i>Introduktion och välkomnande</i></p> <p>Dalius Labanauskas <i>Head of the National Security and Crisis Management Unit, Office of the Government</i></p> <p>09:15 <i>Säkerhet vid stora publika evenemang</i></p> <p>Vytautas Grašys <i>Head of Public Order Board of Vilnius County Police Headquarters</i></p> <p>10:00 <i>Fika</i> 10:15 <i>Kampen mot organiserad brottslighet i Litauen</i></p> <p>Mindaugas Petrauskas <i>Head of Strategic Analysis Unit, Lithuanian Criminal Police Bureau</i></p> <p>11:00 <i>Ekonomisk brottslighet i Litauen. Utmaningar och möjligheter</i></p> <p>Igoris Kržečkovskis <i>Head of Analysis and Prevention Board, Financial Crime Investigation Service, Ministry of Interior</i></p> <p>Sigitas Šileikis <i>Head of Money Laundering Prevention Division, Financial Crime Investigation Board, Financial Crime investigation</i></p>
-------	---

	<p><i>Service, Ministry of Interior</i></p> <p>11:45 <i>Diskussion</i></p>
12:30	<p><i>Lunchsamtal om Litauen med Jonas Öhman</i></p> <p><i>Hotell Artis</i> <i>Liejyklos Str. 11/23</i></p> <p>Jonas Öhman <i>Frilansjournalist och producent</i></p>
13:30	<i>Egen tid</i>
15:00	<p>Summering av intryck</p> <p><i>Konferensrum, Hotell Artis</i> <i>Liejyklos Str. 11/23</i></p>
16:00	Avresa till flygplatsen
18:05	Hemresa till Arlanda, Sverige

DELTAGARLISTA

Hans Arvidsson

Konsultchef
4C Strategies

Lena Bartholdson

Generalsekreterare
Folk och Försvar

Olof Erixon

Internationell handelspolitik
Svenskt Näringsliv (v. ordf FoF)

Klas-Henrik Gustafsson

Kommendörkapten
Försvarshögskolan

Mikael Holm

Förbundssekreterare
Ung Pirat

Henrik Karlsson

Utbildningsansvarig
Folk och Försvar

Carin Kaunitz

Chef för enheten för strategisk
analys
MSB

Jan Kinnander

Överstelöjtnant
Försvarsmakten

Stefan Klawitter

Lärare
Militärhögskolan Halmstad

Fredrik Lundgren

Styrelseledamot
Svensk Soldat

Karlis Neretnieks

Generalmajor, ledamot
Kungl Krigsvetenskapsakademien

Bo Pellnäs

Skribent

Anne-Marie Pålsson

Docent
Lunds Universitet

Anders Rune

Chefsekonom
Teknikföretagen

Björn Sola

Rådgivare
Regeringskansliet

Runar Viksten

Domare
Försvarsunderrättelsesdomstolen

